

## שיעור הכרפס והמרור וברכתם

סימן ו [יה]

### שיעור הכרפס והמרור וברכתם

**א.** כתב הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פרק ח הלכה ב) וז"ל: "מתחיל ומברך בורא פרי האדמה, ולוקח ירק ומטבל אותו בחרוסת ואוכל **כזית**, הוא וכל המסובים עמו, כל אחד ואחד אין אוכל פחות מכזית".

ולהלן (שם הלכה ח) כתב: "בזמן הזה שאין שם קרבן, אחר שמברך המוציא לחם חוזר ומברך על אכילת מצה, ומטבל מצה בחרוסת ואוכל. וחוזר ומברך על אכילת מרור, ומטבל מרור בחרוסת ואוכל. וכורך מצה ומרור ומטבל בחרוסת ואוכל". ויש לעיין בדבריו.

ראשית כל, תמוה מדוע פסק הרמב"ם שצריך לאכול **כזית שלם** מהירק שמטביל בחרוסת, וכפי שהעיר בהגהות מיימוניות (שם אות ד) "כזית זה איני יודע מה טיבו. בשלמא מרור ד"אכילה" כתיב ביה, ואין אכילה פחות מכזית. אלא טיבול זה ראשון אינו אלא להתמיה התינוקות שישאלו, כדאיתא פרק ערבי פסחים, **ובכל דהו סגי**, שהרי ברכה כזאת אינה צריכה שיעור, ויכול לברך בורא פרי האדמה אכלשהו, רק לא יברך ברכה אחרונה אם לא יהיה כזית כמבואר בהלכות ברכות". ומתוך כך נקט ההגהות מיימוניות כי דברי הרמב"ם "ואוכל כזית" לאחר שכתב "ומטבל אותו בחרוסת" הם טעות סופר.

ואכן, בפירוש הריטב"א על ההגדה של פסח הביא כי לדעת רש"י אין צריך לאכול כזית בטיבול הכרפס, והריטב"א חיזק דעתו זו. וכן פסק בשו"ע או"ח (סימן תעג סע' ו) "ויקח מהכרפס **פחות מכזית** ומטבלו בחומץ ומברך בורא פרי האדמה ואוכל". ואם כן צ"ע מדוע הצריך הרמב"ם כזית באכילת הירק שמטביל בחרוסת.

ועוד צריך ביאור, מדוע הדגיש הרמב"ם בהלכה ב' בדין אכילת הכרפס של כל המסובים ש"כל אחד ואחד אין אוכל פחות מכזית", יותר מאשר בהלכה ח' בענין טיבול המצה בחרוסת או טיבול המרור בחרוסת - שם לא הדגיש ענין זה שכל אחד מן המסובין צריך כזית.

**ב.** מדברי הרמב"ם שמברכים על המרור "על אכילת מרור", משמע שאין צריך לברך עליו ברכת "בורא פרי האדמה". ובפשטות ההסבר לכך הוא, בגלל שאינו צריך לברך ברכה אחרונה לאחר אכילת הכרפס, ולכן ברכת "בורא פרי האדמה" שבירך על הכרפס שאכל מקודם לכן מועילה גם לאכילת המרור<sup>1</sup>.

אך לכאורה אין זה מובן, שהרי לפי הרמב"ם צריך לאכול **כזית** מהכרפס, וממילא הוא מתחייב לברך ברכה אחרונה לאחר שסיים לאוכלו. ונמצא שעליו לשוב ולברך אחר כך מחדש "בורא פרי האדמה", כאשר בא לאכול את המרור. ומעתה יש לתמוה, מדוע לפי הרמב"ם אינו חייב לברך ברכה אחרונה מיד לאחר אכילת כזית הכרפס, וממילא יצטרך לברך על אכילת המרור "בורא פרי האדמה", וצ"ע.

ואמנם בשו"ע (סימן תעג סע' ו) מבואר שיש לאכול בכרפס פחות מכזית ואינו מברך אחריו, וביאר המשנה ברורה (ס"ק

<sup>1</sup> רבי **אברהם צבי הכהן**, רב ביהכ"נ "קהל חסידים" שיכון ה' בבני ברק, העיר:

מש"כ כת"ר שהרמב"ם מוכרח לסבור שאין מברך בנ"ר על הכרפס, דאל"כ למה לא הצריך לברך בפה"א על המרור, אין מזה ראייה גמורה, דאולי ס"ל להרמב"ם כדעת הראשונים שהמרור נחשב בא מחמת הסעודה, ומכאן זה א"צ לברך עליו בפה"א.

## שיעור הכרפס והמרור וברכתם

(ג) "לפי שבכזית יש ספק בברכה אחרונה אם יברך אותה או לא, ע"כ טוב יותר שיאכל פחות מכזית, שלא יהא בו חיוב כלל לכו"ע".

ג. בטור (סימן תעג) הובאה מחלוקת הראשונים האם מברכים ברכה אחרונה [בורא נפשות רבות] לאחר טיבול הכרפס בחרוסת. לדעת ר"י מברכים, ואילו לדעת הרשב"ם והרא"ש לא מברכים. וכתב הבית יוסף, שאפילו אם אכל כזית בטיבול הראשון, אין לברך ברכה אחרונה אלא רק אחר אכילת המרור. ועל כך כתב בדרכי משה (אות יד) "ואני לא ראיתי מימי לברך אחר אכילת מרור בורא נפשות רבות".

ובב"ח רצה לפשר בין הדעות, וכתב: "ולענין הלכה נראה בעיני, שבעל נפש הרוצה לצאת ידי חובת כל הגאונים, יאכל בטיבול כזית שלם כדעת הרמב"ם ודעימיה, ויהא דעתו בשעת ברכת בורא פרי האדמה שלא לפטור המרור בברכה זו, וממילא חייב לברך אחר טיבול הראשון בורא נפשות לדברי הכל. ואחר כך כשיברך המוציא, יכוין נמי שלא להוציא המרור בברכת המוציא, ויחזור ויברך על המרור בורא פרי האדמה ועל אכילת מרור, ויחזור ויברך אחריו בורא נפשות".

וגם פשרה זו של הב"ח צריכה ביאור, שכן אם לדעתו יש לחשוש לשיטת הרמב"ם שצריך לאכול כזית בטיבול הכרפס, ולכן הציע פשרה זו, סוף כל סוף דבריו הנ"ל אינם כדעת הרמב"ם שעל המרור אין צריך לברך "בורא פרי האדמה" אלא "על אכילת מרור" בלבד, ואילו הב"ח נקט שמברך על המרור גם "בורא פרי האדמה". ועוד יש לתמוה על פשרת הב"ח שהצריך לברך "בורא נפשות" לאחר אכילת הכרפס, מדברי הרמב"ם שלא הזכיר במפורש שצריך לברך לאחר אכילת הכרפס "ברכת בורא נפשות", ומשמע שאינו מברך<sup>2</sup>. וגם בדרכי משה העיד "ואני לא ראיתי מימי לברך אחר אכילת מרור בורא נפשות רבות", ודברי הב"ח צ"ע.

ד. עוד יש לתמוה על דברי הרמב"ם, מדבריו בנדון הברכות על ד' הכוסות. רבותינו הראשונים נחלקו האם צריך לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס ששותים בליל הסדר. מרן המחבר פסק בשו"ע (סימן תעד סע' א) כדעת הרא"ש, שאין צריך לברך ברכה ראשונה אלא על הכוס הראשונה ועל הכוס של ברכת המזון. והרמ"א כתב: "והמנהג בין אשכנזים לברך ברכה ראשונה על כל כוס וכוס". וכן מפורש בדברי הרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ז הלכה י) "כל כוס וכוס מארבעה כוסות האלו מברך עליו ברכה בפני עצמה", והיינו כעדות הרמ"א שכן המנהג. וטעמו, משום שמפסיק בין הכוסות באמירת ההגדה וההלל.

ומעתה נשאלת השאלה, מדוע לדעת הרמב"ם ברכת "בורא פרי האדמה" שמברכים על הכרפס פוטרת את המרור, ובשל כך מברכים על אכילת המרור ברכת "על אכילת מרור" בלבד. ואילו ברכת "בורא פרי הגפן" שמברכים על הכוס הראשון לא פוטרת את הכוס הבאה אחריה. ולכאורה הדברים קל וחומר, אם בד' כוסות שמצוותן **מדרבנן**, וכל אחת

<sup>2</sup>עוד העיר רבי **אברהם צבי הכהן**:

מה שתמה על דברי הב"ח, שהרי הרמב"ם לא כתב כן, לא זכיתי להבין תמיהתו. הרמב"ם עצמו נקט בפשיטות שהמרור נפטר מברכת בפה"א ע"י הכרפס, ולכן לא יברך בנ"ר, כדי שיוכל לפטור בברכת בפה"א שבירך על הכרפס, גם את המרור, וכמש"כ כת"ר בעצמו [לעיל]. אבל הב"ח חשש לדעת הראשונים שהביא לעיל שם, שכיון שיש הפסק גדול עד המרור, צריך לברך בנ"ר על הכרפס. לכן, כדי שיוכל לצאת ידי חובתו בברכת בנ"ר על הכרפס כפי דעתם, ומאידך לא לעבור על דעת הרמב"ם, שלדבריו אסור לברך בנ"ר אם יכול לפטור בברכת בפה"א של הכרפס גם את המרור, הורה לכיון שלא לפטור בברכת בפה"א את המרור, כדי שיוכל לברך בנ"ר על הכרפס.

אבל לענ"ד מה שיש לתמוה על הב"ח הוא, למה התיר בפשיטות לברך בפה"א על המרור, ולא חשש לשיטת הראשונים שהמרור הוא מן הדברים הבאים מחמת הסעודה ואינם טעונים ברכה לפנייהם, וכדעת התוס' פסחים קט"ו ע"א.

## שיעור הכרפס והמרור וברכתם

מהכוסות היא אותה מצוה, סבר הרמב"ם שאין ברכת האחת פוטרת את השניה כיון שכל אחת נחשבת כמצוה בפני עצמה, כל שכן אכילת כרפס שמצוותה **מדרבנן** אינה פוטרת את אכילת המרור שאע"פ שבזמן הזה חיובה מדרבנן אולם עיקר החיוב **מדאורייתא** - ומדוע נפטר המרור בברכת "בורא פרי האדמה" של הכרפס, ולא נאמר שיצטרפו לברך עליו ברכה בפני עצמה כמו בד' כוסות.

והנה בדברי הביאור הלכה (סימן תעג סע' ו, ד"ה ואינו מברך אחריו) מבואר בשם הגר"א ששני הדינים, הברכה על ד' כוסות והברכה על הכרפס והמרור, קשורים זה לזה. והיינו שהמחבר שפסק שאין מברכים ברכה אחרונה על הכרפס [כי ברכת בורא פרי האדמה שבירכו על הכרפס קאי גם על המרור], לשיטתו שאין צריך לברך ברכה ראשונה על כל אחת מד' הכוסות, והברכה שבירכו על הכוס הראשונה קאי גם על הכוס השניה. ולשיטת הרמ"א שיש לברך על כל כוס וכוס בורא פרי הגפן משום שהפסיק בהגדה והלל, צריך לברך על המרור בורא פרי האדמה בנפרד, ולא יוצא בברכה על הכרפס שהרי הפסיק בהלל ובהגדה [ולשיטת הרמ"א בוודאי צריך לברך על הכרפס [אם אכל ממנו כזית] ברכה אחרונה].

אולם בהמשך דבריו כתב הביאור הלכה, כי מדברי המג"א (סימן תעד) נראה שדיני ברכת ד' כוסות וברכת הכרפס והמרור אינם קשורים זה לזה, שכן מתבאר בדבריו כי גם לפי הרמ"א שמברכים על כל כוס וכוס, אין צריך לברך על המרור ברכה ראשונה [בורא פרי האדמה], ודלא כהגר"א דהא בהא תליא.

והדברים מופלאים בתרתי: ראשית, מדוע לא הוכיח הביאור הלכה משיטת הרמב"ם שלא כדברי הגר"א. שהרי לדעת הרמב"ם על כל כוס וכוס צריך לברך, ומאידך פסק שהמרור נפטר מחובת ברכת בורא פרי האדמה על ידי הברכה על הכרפס, וזה שלא כדברי הגר"א שתלה את הדברים זה בזה, שאם מברך על כל כוס וכוס, צריך לברך על המרור בורא פרי האדמה בנפרד, וצ"ע.

ועוד קשה, כפי שהזכרנו לעיל שיש סברא לומר שהמרור והכרפס חייבים בב' ברכות נפרדות אפילו אם הד' כוסות נפטרו בברכה אחת, מכיון שהמרור עיקרו **מהתורה** ואילו הכרפס הוא רק **מדרבנן**, משא"כ ד' כוסות שחיוב כולן **מדרבנן**, ואם כן יש מקום לומר, שאפילו אם בד' כוסות אין צריך ברכה מיוחדת על כל כוס, מכל מקום על המרור והכרפס כן צריך לברך בנפרד. ואילו הביאור הלכה הביא בשם המג"א סברא הפוכה, שאפילו אם בד' כוסות צריך לברך על כל כוס וכוס, על הכרפס והמרור אין צריך, כיון שהד' כוסות הם ד' מצוות נפרדות. וצ"ע, וכי הכרפס והמרור אינם ב' מצוות נפרדות לגמרי כמו שנתבאר, ומדוע המג"א אינו מצריך ברכה נפרדת עבור הכרפס וברכה עבור המרור בגלל שהם מצוות נפרדות.

וראיתי בהגדה של פסח ארזי הלבנון (ח"א עמ' פא) שהביא בשם הגרש"ז אויערבך שהקשה קושיה זו, מדוע לפי מנהגינו צריך לברך ברכות נפרדות על ד' כוסות מכיון שהם מצוות נפרדות, ואילו בברכת המרור יש לכיין בברכת "האדמה" שמברכים על הכרפס להוציא את המרור ולא נאמר שמכיון שכל אחת מצוה בפני עצמה [כרפס מדרבנן ומרור עיקרו מדאורייתא] יקבע המרור ברכה לעצמו. וחילק הגרש"ז: "ביין שייכת הברכה לתקנת חכמים לעשות **המצוה** על הכוס, דהיינו לברך על כוס יין בורא פרי הגפן ולשתות. מה שאין כן בכרפס ומרור, אין ברכת הנהנין שלהם שייכת **להמצוה** כלל, ואין המצוה אלא באכילה בלבד".

אולם דבריו אינם מובנים, כי הרי חכמים קבעו שיש לאכול מרור וכרפס, וכשיש אכילה, ממילא יש כבר חיוב ברכה, וכמובן שאין הברכה על האכילה בגלל ההנאה, ובין אם אוכל בגלל שרוצה ליהנות בין אם לא, כאשר חכמים חייבו באכילה, ממילא יש חיוב ברכה, משום שכך היא תקנת חז"ל שבשעת האכילה יש צורך לברך, וטופס הברכה שקבעו

## שיעור הכרפס והמרור וברכתם

הוא ברכת הנהנין בין אם יש הנאה ובין אם לא, וצ"ע<sup>3</sup>.

\* \* \*

ה. ונראה בביאור דברי הרמב"ם, דהנה כלל נקוט בדינו "אין אכילה פחות מכזית" (הובא בדברי הרא"ש במסכת פסחים פרק י סימן כה). וכתב הרא"ש (שם) כי מטעם זה שיעור אכילת מרור הוא כזית, כדבריו: "משום דמברך על אכילת מרור צריך שיאכל כזית, דאין אכילה פחות מכזית" (ובספר שאגת אריה דיני חמץ ומרור סימן ק' דן בדבריו בהרחבה). ומעתה נראה שסבר הרמב"ם שכל הדברים שיש לאוכלם בליל הסדר שיעורם בכזית, ולכן לפי דעתו צריך לאכול כזית גם מהכרפס<sup>4</sup>.

<sup>3</sup> בביאור דברי הגרש"ז כתב הרב מאיר הרשקוביץ:

ונראה בכוונת מרן הגרש"ז זצ"ל, דאם כי כל אכילה מחייבת ברכה וכמו שטענת, מ"מ דוקא ברכת בורא פרי הגפן שייכת לעצם המצוה. וכדמצינו בהבדלה בתשעת הימים שמותר לברך בורא פרי הגפן גם בלי טעימה, וכמו כן בשבע ברכות תחת החופה, ובברית מילה שמפסיקים אחרי הברכה בתפילת או"א. והיינו משום דברכת בורא פרי הגפן היא ברכת המצות גם בלי טעימה. וע"כ בד' כוסות יש חיוב ברכה על כל כוס וכוס, אע"פ שמצד ברכת הנהנין יכול אחד לפטור את השני. משא"כ במרור וכרפס, אין ברכת בורא פרי האדמה ברכת המצות כלל, אלא שכיון שאוכל חייב לברך וכמו שכתבת, ומה שייך לומר שיתחייב לברך על כל אחד בפני עצמו.

**רבי דוד רווח כתב:**

ונראה לפרש דברי הגרש"ז דחלוק היין מהכרפס. דבין לא רק דיש דין לשתות היין, אלא דהגמרא אמר דכל חד וחד לעבד ביה מצוה. דהיינו דיש ענין לעשות ד' כוסות של ברכה, ובכל מקום שיש דין לומר ברכה על היין נכלל בדין זה לומר בפה"ג. וכמש"כ בשו"ע הרב ס' ק"צ ס"ק ד'. דמה דאומר בפה"ג בכוס של ברכה הוא משום דברכת בפה"ג הוא השירה דצריך לומר על היין. אבל בכרפס אין שום תקנה לומר עליו איזה אמירה, ורק לומר עליו ברכת המצות, ולכן אין שום ענין לומר האדמה. דאין האדמה ברכת המצות כלל אלא ברכת הנהנין ולכן כבר יצא, (אולם עי' בחק יעקב דהק' על המ"א, דהמ"א כתב דאם אוכל חריין למרור אין לברך עליו דאינו ראוי לאכילה, והוא הקשה, דאף אם מרור לא הוא ראוי לאכילה מ"מ צריך לברך עליו משום ברכת המצות. ומבואר דשייך ברכת המרור לברכת המצות). ואע"ג דבכוס קידוש אם כבר בירך בפה"ג על יין אחר, אין מברך עוד, היינו משום דכיון דכבר בירך א"א לברך עוד פעם, אבל כאן פירש הט"ז דהתנה בדעתו דאין ברכתו של כוס ראשון הולך אלא על הכוס ראשון. אבל כל זה הוא לפי דברי הט"ז, אבל המ"א פירש דהוי כל כוס מצוה בפנ"ע, ומשמע דכיון דהוי דכל מצוה בפנ"ע מחייב ברכה, וע"ז שפיר הקשית דמ"ש מכרפס ומרור.

<sup>4</sup> בביאור דברים אלו הוסיף רבי דוד רווח:

הבאת קושית הגהות מיימוני על הרמב"ם, דלמה צריך כזית לכרפס, כיון דכרפס בא רק כדי שישאלו התינוקות, למה לא מספיק בכל שהוא. וכתבת לתרץ, דכל הדברים שיש לאוכלם בסדר צריך כזית, דאין אכילה פחות מכזית. ונראה דעדיין צריך להוסיף הסבר. דאה"נ אם נאמר דיש דין אכילה לגבי כרפס, אז היה צריך כזית, אבל מי יאמר דבכרפס יש בכלל דין אכילה, דכיון דכל דין כרפס הוא רק כדי שישאלו התינוקות, מי יאמר דצריך לעשות אכילה על הכרפס, ולמה לא יספיק לעשות רק טעימה. דגם בטעימה יוכל לגרום שהתינוקות ישאלו. עוד יש להקשות, דאם יש דין דכל דבר בסדר צריך אכילה, למה אין דין דצריך לאכול כזית מן החרוסת. והלא גם החרוסת הוי מצוה, כמבואר ברמב"ם פ"ר הל' י"א, וא"כ יצטרך ג"כ כזית.

עוד הקשית על הרמב"ם, דלמה הוצרך להדגיש דכל או"א אין אוכל פחות מכזית, ולא הדגיש כן לגבי מצוה או מרור. ונראה לפרש, דאה"נ דבכרפס נאמר בו דין אכילה. ויש להקדים, דצריך לבאר עיקר מצות כרפס שהוא כדי שישאלו התינוקות. ויש לברר מה יענה להילד כשהוא שואל למה אנו אוכלים הכרפס. ובאמת זה דבר אינו מושלם, דכשהילד ישאל למה עושין זה, האב יענה דאין שום טעם לעשות אלא כדי שישאל הילד. ולכא' כל ילד חכם קצת לא יספיק בטעם כזה.

אולם עי' בב"ח ס' תע"ג דפירש מה יענה להילד. ופירש דיאמר לו, דהלילה אנו לא נאכל מיד, דצריך מקודם לומר כל ההגדה. וכיון דצריך לומר הגדה ויקח הרבה זמן עד שיאכל, א"כ אנו אוכלים קצת כדי שלא לשהות כ"כ זמן בלי אכילה. ולפ"ז עיקר תקנת כרפס הוא לעשות אכילה, ולפרש להתינוק דאנו אוכלים קצת כדי שיוכל לומר ההגדה, ועל ידי כך התינוק ידע דאנו עומדים לומר כל ההגדה.

ועכשיו יותר מובן למה הוי כרפס בכזית. דכיון דתקנת כרפס הוא לעשות אכילה, בודאי צריך לאכול כזית דאין אכילה פחות מכזית. אבל חרוסת אי"ז תקנת אכילה כלל, ולכן לא צריך כזית.

ונראה דעוד יש לדייק בהרמב"ם, דהרמב"ם אמר "מתחיל ומברך בפה"א", וצ"ב מהו מתחיל, הלא הוא כבר התחיל הסדר, בקדוש, וכמו שאמר הרמב"ם בהל' א' "סדור עשיית המצות אלו בליל ט"ו כך הוא. בתחילה מוזגין". וכבר הוא במצוה ג' של הסדר, ואיך שייך לומר דמתחיל.

ואפשר לפי דברי הב"ח דתקנת כרפס הוא לאכול קצת כדי שלא יהיה רעב באמירת ההגדה, יש לפרש דכונת הרמב"ם הוא דמתחיל הסעודה, דאף דאוכל עיקר הסעודה אחר ההגדה, מ"מ צריך להתחיל לאכול עכשיו, ומש"כ בהלכה א' בתחילה, היינו תחילת המצות של הלילה, ומש"כ כאן דמתחיל, הוא תחילת הסעודה.

ולפ"ז ג"כ יש ליישב מה שהדגיש הרמב"ם דצריך כל או"א לאכול כזית. דבודאי במרור לא הוצרך הרמב"ם לומר דכל או"א יאכל כזית, דזה פשוט, דהוי חובה על כל או"א. אבל בכרפס, היה מקום לומר דצריך להתחיל הסעודה, ובזה היה מספיק רק דהבעל הבית יתחיל, ורק הוא יאכל כזית, קמ"ל דכל אחד צריך להתחיל.

## שיעור הכרפס והמרור וברכתם

אמנם אף על פי שצריך לאכול מהכרפס כזית שלם לפי הרמב"ם, כדן כל האכילות של ליל הסדר שצריך לאכול "כזית", סבר הרמב"ם שאין צריך לברך לאחר אכילת הכרפס ברכה אחרונה, מכיון שיש לנו צירוף של כמה ספיקות בענין זה, וכמו שמפורש בשו"ע הרב (סימן תעג ס' יז) שיש לנו **ספק על אכילת המרור** אחר כך, האם היא נחשבת כדבר הבא בתוך הסעודה ונפטר על ידי ברכת המצה או לא. ויש לנו ספק, האם ברכת האדמה על הכרפס מועילה גם על המרור. ולכן עדיף שלא לברך על הכרפס ברכה אחרונה, כדי שברכת "בורא פרי האדמה" תחול גם על המרור ולא יצטרכו להיכנס לספק נוסף, האם ברכת המוציא פטרה את המרור.

ומטעם זה פסק בשו"ע הרב (שם ס' יח) שאם אכל כרפס כזית, לא יברכו עליו ברכה אחרונה, בגלל הספיקות הללו. וכן מפורש במשנה ברורה (סימן תעג ס"ק נו) וז"ל: "ואינו מברך אחריו [אכילת הכרפס], אפילו אם אכל כזית, לפי שברכה ראשונה קאי גם על המרור וכן"ל, וע"כ ברכת המזון שפוטרה את המרור שאוכל בתוך הסעודה קאי גם על הכרפס שאכל מקודם". וכן מבואר בדברי המשנה ברורה בביאור דעת המחבר שפסק שאין לאכול כזית מהכרפס "לפי שבכזית יש ספק בברכה אחרונה אם יברך אותה או לא, על כן טוב יותר שיאכל פחות מכזית, שלא יהא בו חיוב כלל לכו"ע".

ולפי זה מהלך דברי הרמב"ם הוא, שיעור אכילת כרפס הוא בכזית, מאחר וכל האכילות דינם בכזית, אלא שאין צריך לברך לאחר אכילתו ברכה אחרונה, בגלל הספק שיש על אכילת המרור שאחר כך האם נפטר בברכת המוציא, או לא. ואם כנים הדברים נמצא כי לדעת הרמב"ם, נדון הברכה על אכילת הכרפס והמרור אינו קשור כלל לנדון הברכות על ד' כוסות. בענין ד' כוסות אין סיבה שלא לברך על כל כוס בפני עצמה, שהרי אין כל ספק לגבי ברכת היין, האם נפטר על ידי המוציא, כמו שיש לגבי המרור. ולכן פסק שם הרמב"ם שניתן לברך על כל אחת ואחת מד' הכוסות. ברם על המרור אין מברכים בורא פרי האדמה, בגלל הספקות הנ"ל [ונמצא שאין הדברים תלויים זה בזה, ודלא כדברי הגר"א המובאים בביאור הלכה]<sup>5</sup>.

<sup>5</sup> על דרכי בביאור דברי הרמב"ם, כתב כ"ק אדמו"ר ממודז'ין:

במש"כ דכיוון דמרור ישנו ספק ברכות כי י"א שנפטר בהמוציא לכך תיקנו שיכוין בבפה"א דכרפס להוציא המרור ובה יצא מן הספק ממנ"פ, יש להעיר דסוף כל סוף אם כן מיניה וביה מוכח דההפסק דאמירת ההגדה לא מפריע להוציא ידי חובת הברכה, ואם כן למה בד' כוסות יברך ברכה שאינה צריכה.

ואפשר לבאר בדרך אחר דבד' כוסות ברכת הגפן יש לה גדר דברכת המצות (כמו בקידושא דיומא) ולכן אם כל כוס הוא מצוה בפ"ע שייך שפיר ברכה בפ"ע. משא"כ במרור דברכת המצות שלו אקב"ו על אכילת מרור, ובפה"א הוא רק ברכת הנהנין ודאי ע"ז נפטר בברכת הכרפס ואי"צ לברך שוב, ואולי זהו כוונת הגרש"ז אורבך ז"ל בדבריו [המובאים לעיל].

וחתנו, כ"ק אדמו"ר מאופולע הוסיף:

גם אני ראיתי אשר כתב לו מו"ח שליט"א בזה, ואענה גם אנכי חלקי.

הנה בשו"ע הרב סי' תע"ד ובמדינות אלו נוהגים לברך גם על כוס ב' וד' לפי שד' כוסות אלו תקנו חכמים לשתותם דרך חירות וכאו"א הוא חירות ומצוה בפ"ע ולפיכך אין מצטרפין זע"ז להפטר בברכה אחת אלא צריך לברך על כל או"א בפנ"ע.

כמדומה הדגשתו דרך חירות, וכאו"א הוא חירות וכו'. היינו דדרך חירות הוא דוקא כשהוא עיקר לעצמו ואינו נטפל ובא אגב גררא של דבר אחר, ואם נצרפו עם כוס הקודם להיפטר בברכתו נמצא הוא כטפל ואגב גררא דכוס הקודם. וא"כ במרור פשוט דאין זה שייך ומתלתא טעמי: [א] דמרור אינו ענין לדרך חירות אלא להיפך ולא איכפת לן בזה. [ב] דוקא בד' כוסות נחשב כוס זה לטפל ואגב גררא דכוס הקודם אם ייפטר בברכתו מאחר שאינו חשוב יותר מכוס הקודם אם אינו קובע ברכה לעצמו הוי טפל ונגרר לכוס שלפניו, אבל מרור אף א' לא יחשיבו לטפל לאכילת הכרפס גם אי נפטר בברכתו, שהרי אדרבא המרור הוא מצוה והכרפס אינו אלא כדי להתמיה התינוקות וגם כשנפטר בבפה"א דהכרפס לא נחשב לנטפל ונגרר לאכילת הכרפס מחמת זה, ופשוט. [ג] וביד יותר שהרי על המרור מברך אקב"ו על אכילת מרור, וא"כ ניכר שהוא ענין בפ"ע ואינו ענין טפל ונגרר לאכילת הכרפס.

ולולי דמסתפינא הייתי אומר סברא נוספת, דהנה באמת אין אמירת ההגדה נחשבת הפסק, ולכן נפטר המרור בבפה"א דהכרפס, דבעצם האמירה אין משום הפסק. אכן לענין ד' כוסות כן נחשב הפסק כיון דד' כוסות נתקנו על הסדר דעל כוס ראשון אומר קידוש ועל כוס שני ההגדה ועל כוס ג' ברכה"מ ועל הד' ההלל, הנה האמירה בכאן לחלק יצאת, דזהו האמירה של כוס זה וזהו האמירה דכוס זה וכו' ולכן לגביהם כן חשיב להפסק, כי באמת זו האמירה היא הגורמת ויוצרת הפסקה בין כוס א' למשנהו, ועל ידה חל ע"ז שם כוס ראשון וע"ז שם כוס שני וכו', אבל לגבי כרפס ומרור אין האמירה מחלקת כלום רק שישנו כאן שיהוי הזמן ואמירת דברים (אמירת ההגדה) ובאלו מצד עצמם לא הוי היסח הדעת והפסק. והבן.

## שיעור הכרפס והמרור וברכתם

גם עלה ברעיוני דכשם שבד' כוסות כיון דהוא דרך חירות וכל כוס מצוה בפ"ע חשוב לקבוע ברכה לעצמו, הנה במרור הוא להיפוך שלא רצו לקבוע ברכת הנהנין על המרור שענינו ומהותו היפך ההנאה וחיפשו לפטור ברכה"נ שלו ע"י שיכוין בברכת הכרפס לפטור גם למרור [ורק כשאין לו ירק אחר אלא המרור דאז כשנוטלו לכרפס מברך עליו ברכה"נ ג"כ וברכת אקב"ו על אכילת מרור ג"כ, דאין ברירה אלא באופן כזה. אבל לכתחילה לא רצו לקבוע הסדר כך ומטעם הנ"ל] ולא נפלאה היא שהרי החק יעקב כותב דכשאין לו רק מרור לא יברך כלל בפה"א כי הוא כמו חנקת' אומצא שאין מברך ברכה"נ, ואף שדנו עליו דגבי מצ"כ אמרינן גם במרור (לרוב הדעות) שכן נהנה וכו' וכו', עכ"פ רואים שיש מקום לומר דמלכתחיל אין ראוי לברך ברכה"נ על מרור ולכך במרור הוא להיפך מד' כוסות וראוי לפטור בברכת הכרפס.

עוד כתב לי בענין זה **רבי אברהם צבי הכהן**:

בעצם דברי כת"ר בהסבר שיטת הרמב"ם, לענ"ד קשה לומר שהרמב"ם כתב כן משום דמספקא ליה כמה ספיקות, וכמו שהביא כת"ר מהשו"ע הרב והמ"ב, שכתבו לא לברך בנ"ר מכה ספיקות אלו. דזה מתאים לרבותינו האחרונים, שנסתפקו כאיזה מן הראשונים לפסוק בזה, ומספק כתבו לא לברך, דספק ברכות להקל. אבל קשה לפרש כן בכוונת הרמב"ם, שהרי ודאי היתה לו משנה סדורה ושיטה ברורה בנושאים אלו, כמו לכל אחד מן הראשונים, שכל אחד כתב דעתו הברורה אם אמירת ההגדה נחשבת הפסק, ואם המרור בא מחמת הסעודה, ולא מצינו מי מן הראשונים שנסתפק בזה.

אבל לענ"ד י"ל על דרך שכתב כת"ר ובפשיטות יותר, דאינו מברך בנ"ר על הכרפס, כדי שלא יצטרך לברך על המרור. דכיון שיכול לפוטרו מברכה לפניו, אסור לו לגרום ברכה שא"צ (ועי' במג"א סי' קע"ד ס"ק י"ד שכתב כן לגבי מי ששתה משקים לפני הסעודה, ועי' בנשמת אדם כלל מ"א שהאריך). והרמב"ם לא חש להפסק ע"י אמירת ההגדה, ומה שהצריך לברך על כל כוס, הוא מטעם אחר, דכל כוס וכוס מצוה בפני עצמה, כמש"כ כת"ר.

ומה שתמה כת"ר על זה, למה לא נימא גם על מצות מרור וכרפס כן, וכתב שאינו מבין דברי הגרש"ז אויערבך זצ"ל בזה, הנה דברי תורה עשירים במקום אחר, וביאור דברי הגרש"ז א' עולה ממה שהאריך במנחת שלמה ח"א סי' י"ח, שברכת בפה"ג על כוס של ברכה, נחשבת ברכת המצוות, ויסוד הדברים ברש"י עירובין מ' ע"ב, שאין חייבים לשנות היין אלא כדי שלא יהיה גנאי לכוס של ברכה, ומכל מקום אין בברכת בפה"ג חשש ברכה לבטלה, דזו היא השירה שאומרים על היין, כמש"כ בשו"ע הרב או"ח סי' ק"צ.